

การมีส่วนร่วมของสามเณรวัดสารอดในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ ตามหลักพุทธสันติวิธี*

The Participation of Sarad Temple's Novices in Creating Online Dhamma Media According to Buddhist Peaceful Means

¹พระชินกฤต กิตติชโย, พระครูสังฆกิจดิลก และ ชันทอง วัฒนประดิษฐ์

¹Phra Chinnakrit Kittichayo, Phrakhru Sangkhakitdilok

and Khanthong Wattanapradit

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: Chinnakrit2017@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์สภาพปัญหา บริบทและปัจจัยที่ส่งเสริมการสร้างการมีส่วนร่วมของสามเณรวัดสารอดในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ และ 2) นำเสนอผลของการมีส่วนร่วมของสามเณรวัดสารอดในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ตามหลักพุทธสันติวิธี ใช้รูปแบบวิจัยเชิงปฏิบัติการ PAOR เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก กิจกรรมเชิงปฏิบัติการ ใช้เครื่องมือแบบสอบถามความเห็นการสังเกตการณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) สามเณรขาดการสื่อสารที่ดีในการทำงานร่วมกัน ขาดทีมวิเคราะห์วางแผนสื่อ ขาดสถานที่ปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาทีมสื่อ จึงต้องสร้างพื้นที่ในการเรียนรู้ ทักษะ ตระหนักถึงคุณค่า การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม สามเณรควรได้รับโอกาสในการพัฒนาตนเองในด้านเทคโนโลยี การสื่อสารตลอดจนการถ่ายทอดหลักธรรมด้วยการลงมือปฏิบัติจริง และยังเป็นส่วนของการสร้างศรัทธาให้ญาติโยมที่เหมาะสมต่อการเผยแผ่ธรรมะให้วัดสารอด การส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้ในด้านการติดต่อและผลิตสื่อที่มีคุณภาพสูง การถ่ายภาพนิ่งและภาพมูวสูง โดยเน้นการสร้าง “พื้นที่เรียนรู้โดยการมีส่วนร่วม” เพื่อหล่อหลอมทัศนคติและส่งเสริมความภาคภูมิใจในบทบาทการเป็นผู้ผลิตสื่อธรรมะออนไลน์ 2) การลงพื้นที่ PAOR เพื่อนำเสนอผลของการมีส่วนร่วมของสามเณรวัดสารอดในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ตามหลักพุทธสันติวิธี แบ่งเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 : ขั้นเตรียม ระยะที่ 2 : ขั้นลงมือทำ และระยะที่ 3 : ร่วมคิด ร่วมทำ องค์ความรู้จากการวิจัย คือ Pioneer Model เป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมของสามเณรวัดสารอดในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ตามหลักพุทธสันติวิธี โดยมีหลักการสำคัญ 7 ประการ

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม; การสร้างสื่อ; สามเณรวัดสารอด; สื่อธรรมะออนไลน์; หลักพุทธสันติวิธี

Abstract

The study had the following objectives: 1) to analyze problems, context, and contributing factors that support the participation of novice monks at Wat Sarod in the creation of online Dhamma media; and 2) to present the outcomes of novice monks' participation in creating online Dhamma media following Buddhist peaceful methods. The study employed an action research methodology and collected qualitative data through in-depth interviews with key informants. The research involved conducting participatory activities using the PAOR technique. Data collection tools included opinion questionnaires and observation forms. The qualitative data were analyzed using content analysis.

The research findings indicate the following: 1) The novice monks lacked sufficient communication skills for collaborative media production. There were also deficiencies in media planning and analysis, and the absence of a designated space for media team development. To address these challenges, a participatory learning environment was established—emphasizing skill-building, value awareness, and inclusive communication through a “senior guiding junior” model. The novice monks should be given opportunities to develop themselves in areas such as technology, communication, and practical Dhamma dissemination. This hands-on experience not only enhanced their capabilities but also strengthened laypeople's faith in the temple, making it a suitable model for Dhamma propagation at Wat Sarod. Support for high-quality learning in media editing, still photography, and aerial photography was provided, with a focus on creating a “participatory learning space” that shapes positive attitudes and promotes a sense of pride in their role as online Dhamma media producers. 2) The PAOR fieldwork to present the participation of novice monks at Wat Sarod in creating online Dhamma media based on Buddhist peaceful principles was divided into three phases: Phase 1 refers to Preparation; Phase 2 refers to Implementation; and Phase 3 refers to Collaboration. Each phase culminated in the development of a research framework called the Pioneer Model. This model represents the participation of Wat Sarod's novice monks in creating online Dhamma media according to Buddhist peaceful principles, based on seven core components.

Keywords: Participation; Media Production; Novice Monks of Wat Sarod; Online Dhamma Media; Principles of Buddhist Non-Violent Approach

บทนำ

ในอดีตการสื่อสารทางธรรมะของวัดส่วนใหญ่จะดำเนินการผ่านกิจกรรมภายในวัด เช่น การเทศนา การอบรมธรรมะ การปฏิบัติธรรม และการจัดงานประเพณีต่าง ๆ ซึ่งวิธีการเหล่านี้ได้รับการสนับสนุนและการมีส่วนร่วมจากชุมชนท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีในยุคปัจจุบันทำให้วิธีการเหล่านี้ไม่สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลายและครอบคลุมได้อย่างมีประสิทธิภาพเช่นเมื่อก่อน สื่อออนไลน์นั้นมีอิทธิพลต่อสังคมไทยและสังคมโลกในปัจจุบัน เกิดความเครือข่ายสังคมออนไลน์มากขึ้น

ทำให้ทุกคนสามารถติดต่อสื่อสาร การให้บริการ การศึกษาและการเข้าถึงข้อมูลแบบไร้พรมแดนและรวดเร็ว สะดวกสบายและประหยัดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ทำให้จำนวนของผู้ใช้สื่อออนไลน์เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กและเยาวชนคนรุ่นใหม่ จากสถิติพบว่า ประเทศไทยมียอดจำนวนผู้ใช้งานสื่อออนไลน์สูงเป็นอันดับ 9 ของโลก ที่น่าสนใจคือ อัตราการเพิ่มขึ้นของ การใช้งาน เฉลี่ยอยู่ที่ประมาณร้อยละ 138 เมื่อเปรียบเทียบกับช่วงปีที่ผ่านมา Katewongsa, and Chuanwan (2022) กล่าวได้ว่าสื่อออนไลน์มีอิทธิพลอย่างยิ่งในสังคมไทยปัจจุบัน สถาบันและองค์กรต่าง ๆ มีการปรับตัวในการใช้สื่อออนไลน์เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายมากยิ่งขึ้น (Tancharoen, 2020) ทำให้รูปแบบการเผยแพร่ธรรมะของวัดหลายแห่งจำนวนมากได้นำสื่อออนไลน์มาใช้เป็นอีกหนึ่งแนวทางในการเผยแพร่

ทั้งนี้ การเผยแพร่พระพุทธศาสนา มีวิธีการหลายวิธี ทั้งวิธีการพูด วิธีการทำตัวอย่างให้ดูวิธีการเขียน แต่ไม่ว่าจะเผยแพร่ด้วยวิธีการใด ๆ การเผยแพร่หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาจะเป็น พระภิกษุสงฆ์, สามเณร หรือ อุบาสก อุบาสิกา นักเผยแพร่ต้องมีพุทธวิธีในการสอนโดยเริ่มจากปรัชญาขั้นพื้นฐานอันได้แก่ กัลยาณมิตร และมีสติปัญญา ที่ประกอบด้วยหลักของนักเผยแผ่กับผู้ฟังหรือผู้สอน กับผู้เรียน ที่มีความสัมพันธ์กันในฐานะเป็นกัลยาณมิตรเพราะในทางพระพุทธศาสนาถือว่า ผู้เผยแผ่กับผู้ฟัง หรือ ผู้สอนกับผู้เรียนนั้น ต้องประสานสัมพันธ์กัน มีความกรุณาต่อกัน ในปัจจุบันเทคโนโลยี สารสนเทศ หรือ สื่อสังคมออนไลน์บนโลกอินเทอร์เน็ต เช่น Facebook, You tube, คอมพิวเตอร์และโทรศัพท์เคลื่อนที่เข้ามามีอิทธิพลในการใช้ชีวิตประจำวันกับคนและสังคมโลก (Rueangyot, 2020) เป็นเครื่องมือสำคัญในการเข้าถึงและเผยแพร่พระพุทธศาสนาได้อย่างกว้างขวางภายใต้บริบทและแนวโน้มของประชากรโลก ที่จะใช้ชีวิตในโลกออนไลน์

ดังนั้น ความสำคัญของเรื่องการเผยแผ่หลักคำสอนพระพุทธศาสนาผ่านสื่อออนไลน์ต้องเป็นไปอย่างมีคุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งไม่เป็นการบิดเบือนพระธรรมคำสอนทางคำพระพุทธศาสนาตามพระไตรปิฎก เพื่อดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาสืบต่อไป (Phramaha Choochat Chirasuddho, 2022)

กล่าวได้ว่า การสื่อธรรมะออนไลน์ จึงกลายเป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างยิ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัล โดยเฉพาะในบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว การเข้าถึงข้อมูลและการศึกษาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาไม่จำกัดเฉพาะในวัดหรือสถานที่ทางศาสนาเท่านั้น แต่สามารถเข้าถึงได้ผ่านสื่อออนไลน์ที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้จากทุกที่ทุกเวลา การที่วัดสามารถพัฒนาการสื่อสารธรรมะออนไลน์ให้มีประสิทธิภาพเท่าที่ควรอาจส่งผลกระทบต่อ การเข้าถึงและการเรียนรู้ของผู้ที่สนใจพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนที่เติบโตมากับเทคโนโลยีดิจิทัลในปัจจุบัน การสื่อสารผ่านช่องทางออนไลน์กลายเป็นวิธีการหลักสำคัญ ที่ในการเป็นเพิ่มช่องทางในการส่งสารที่เป็นหลักธรรมคำสอนผ่านแพลตฟอร์มสื่อออนไลน์หลากหลายแบบ การเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้วัดหลายแห่งจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อให้สามารถเผยแพร่ธรรมะได้อย่างมีประสิทธิภาพและทันยุคดิจิทัลในปัจจุบัน เช่น วัดสารอด เป็นวัดที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เขตราชบุรีบูรณะ กรุงเทพมหานคร บริบทชุมชนรอบ ๆ วัด ยังมีลักษณะกึ่งเมืองกึ่งชนบท เมื่อวัดได้เจ้าอาวาสผู้ปกครองวัดท่านใหม่ นำพาความเจริญและการเป็นศูนย์กลางให้กับชุมชน รวมถึงได้เริ่มพัฒนาการนำสื่อออนไลน์มาใช้ในการเผยแพร่ธรรมะผ่านแพลตฟอร์มต่าง ๆ แต่อย่างไรก็ตาม การปรับตัวนี้ก็ได้เกิดขึ้นอย่างง่ายดาย เพราะยังมีปัญหาหลายประการที่ยังต้องพิจารณาอีกหลายด้าน ส่วนหนึ่งในปัญหาหลักที่พบ คือ การขาดความเข้าใจในเทคโนโลยีดิจิทัลและการสื่อสารออนไลน์ในหมู่พระสงฆ์และสามเณรในวัดสารอด แม้ว่าการสื่อสารออนไลน์จะเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายใหม่ ๆ ก็ตามแต่ แต่การขาดความรู้และทักษะในการใช้เทคโนโลยีเหล่านี้ทำให้การสื่อสารธรรมะยังไม่สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้ยังพบว่าการขาดการสนับสนุนจากชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องในการร่วมมือและมีส่วนร่วมใน

การสื่อสารธรรมะออนไลน์ ทำให้ขาดแรงผลักดันในการพัฒนากิจกรรมออนไลน์อย่างต่อเนื่อง (Samanera Witthaya Pansawat, 2023)

“วัดสารอด” เป็นวัดที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการอบรมเยาวชน สามเณรที่ศึกษาและบวชเรียนที่วัดนี้ถือเป็นกลุ่มศาสนทายาทที่สำคัญ ซึ่งสามารถเป็นสื่อกลางในการเผยแผ่ธรรมะและข้อคิดดี ๆ ไปสู่สังคมได้ แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของสามเณรวัดสารอดในการสื่อสารธรรมะออนไลน์จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถส่งเสริมการใช้สื่อออนไลน์ในทางสร้างสรรค์ และช่วยลดปัญหาความขัดแย้งหรือพฤติกรรมจากการใช้สื่อออนไลน์ที่ไม่เหมาะสม และการมีส่วนร่วมของสามเณรในการสื่อสารธรรมะออนไลน์ จะทำให้สามเณรได้รับการฝึกฝนการใช้สื่ออย่างมีวิจารณญาณ สามารถสร้างเนื้อหาที่เป็นประโยชน์และมีคุณค่าในเชิงศาสนาและจริยธรรม

นอกจากนี้ ยังเป็นการส่งเสริมให้สามเณรมีความรับผิดชอบและพัฒนาทักษะในการใช้สื่อ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาพระพุทธศาสนาและการเผยแผ่ธรรมะต่อไป บทบาทสำคัญของการสื่อสารธรรมะออนไลน์โดยการมีส่วนร่วมของสามเณรวัดสารอด ต่อการพัฒนาสามเณรให้มีทักษะในการใช้สื่อออนไลน์ และการสื่อสารธรรมะออนไลน์ภายในวัดสารอด ก็ยังไม่ได้รับการจัดการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ทำให้เนื้อหาที่เผยแผ่ไม่ได้รับการจัดเรียงอย่างเป็นระเบียบและไม่สามารถสร้างการมีส่วนร่วมจากผู้เข้ามาเยี่ยมชมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ด้วยหลักการและเหตุผลดังกล่าว วัดสารอด จึงจำเป็นต้องพัฒนาการสื่อสารธรรมะผ่านช่องทางออนไลน์ให้มีความเป็นระบบ มีโครงสร้างชัดเจน และการให้พื้นที่การเรียนรู้ของสามเณรในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสื่อออนไลน์ของวัด โดยนำหลักพุทธสันติวิธีมาใช้ในการสร้างแนวทางการมีส่วนร่วมของสามเณร ได้แก่ หลักสาราณียธรรม หมายถึง “ธรรมที่ควรระลึกถึงกันและกัน” (Saibut, 2021) ซึ่งแสดงถึงแนวทางการปฏิบัติที่ช่วยเสริมสร้างความสามัคคีและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคล โดยเป็นการส่งเสริมให้เกิดความรัก ความเคารพ ความเห็นอกเห็นใจกันในสังคมชาวพุทธ หลักการนี้มีรากฐานมาจากแนวคิดที่ว่าความกลมเกลียวในกลุ่มคนจะนำไปสู่ความสงบสุข การพัฒนาความสัมพันธ์อันดี และการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ หลักสาราณียธรรมประกอบไปด้วยแนวทางปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการพูด การกระทำ และความคิดที่เอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน การสร้างความรู้สึกร่วมกันอันหนึ่งอันเดียวกันและความเข้าใจกัน ทำให้เกิดการอยู่ร่วมกันในชุมชนได้อย่างสงบและเรียบร้อย (Phramaha Suriya Maddavo (Matham), 2021) การนำหลักสาราณียธรรมมาใช้ในกลุ่มสามเณรที่วัดสารอดสามารถช่วยเสริมสร้างบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการทำงานร่วมกันในการสร้างสรรค์สื่อธรรมะออนไลน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการปลูกฝังคุณธรรม เช่น การเคารพซึ่งกันและกัน การช่วยเหลือเกื้อกูล และการแสดงความคิดเห็นในทางบวก การสร้างความเข้าใจที่ดีระหว่างสามเณรจะช่วยลดความขัดแย้งและทำให้เกิดความร่วมมือกันในการเผยแผ่ธรรมะการส่งเสริมคุณธรรมดังกล่าวจะเป็นพื้นฐานที่ทำให้การทำงานร่วมกันมีความราบรื่น ส่งเสริมให้สามเณรเรียนรู้ที่จะทำงานเป็นทีมอย่างมีระเบียบ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ และรักษาความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน ซึ่งจะเป็นคุณค่าที่สามเณรสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงและในทางธรรมต่อไป

ทั้งนี้ การพัฒนาการสื่อสารธรรมะออนไลน์ที่มีประสิทธิภาพนั้น ยังสามารถช่วยลดช่องว่างระหว่างชุมชนท้องถิ่นและสังคมในวงกว้าง โดยการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงคนในชุมชนเข้ากับสังคมภายนอก และเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นวัดสารอด สามารถสื่อสารและแบ่งปันความรู้และประสบการณ์ทางพระพุทธศาสนากับผู้คนในระดับสากล ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการนำหลักพุทธสันติวิธีมาใช้ในการสร้างการมีส่วนร่วมของสามเณรวัดสารอดในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ ด้วยเห็นว่าการพัฒนาการสื่อสารธรรมะออนไลน์ที่มีประสิทธิภาพนั้น ยังสามารถช่วยลดช่องว่างระหว่างชุมชนท้องถิ่นและสังคมในวงกว้าง โดยการใช้เทคโนโลยี

ดิจิทัลเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงคนในชุมชนเข้ากับสังคมภายนอก และเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นวัดสารพัด สามารถสื่อสารและแบ่งปันความรู้และประสบการณ์ทางพระพุทธศาสนากับผู้คนในระดับสากล จากในทุกระดับเพื่อให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (Samanera Witthaya Pansawat, 2023)

กล่าวโดยสรุปว่า พระพุทธศาสนาที่ดำรงอยู่ในยุคดิจิทัลท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ที่รายล้อมไปด้วยสื่อและรูปแบบการสื่อสารที่หลากหลายเช่นนี้ การศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของสามเณรวัดสารพัดในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ตามหลักพุทธสันติวิธี” จะเป็นการศึกษาวิจัยที่มีประโยชน์อย่างสูง เพื่อให้การสื่อธรรมะออนไลน์ มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสามเณรวัดสารพัดสามารถมีบทบาทในการพัฒนาทักษะการใช้สื่อออนไลน์อย่างมีวิจารณญาณและสร้างเนื้อหาที่มีคุณค่า รวมถึงการจัดการสื่อธรรมะออนไลน์ของวัดสารพัด ต้องมีความเป็นระบบและชัดเจน เพื่อให้สามารถสร้างการมีส่วนร่วมจากชุมชนและเปิดโอกาสให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าถึงกลุ่มเยาวชนและผู้สนใจในระดับสากลเป็นการลดช่องว่างระหว่างชุมชนท้องถิ่นและสังคมกว้าง และตอบสนองการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยีที่รวดเร็ว เน้นการพัฒนาการสื่อธรรมะออนไลน์ให้สอดคล้องกับยุคดิจิทัลและกระแสโลกาภิวัตน์ โดยการใช้เทคโนโลยีเพื่อปรับทัศนคติและสื่อสารกับสามเณรรุ่นใหม่ให้ดีขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหา บริบทและความต้องการจำเป็นในส่งเสริมการสร้างการมีส่วนร่วมของสามเณรวัดสารพัดในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์
- 2) เพื่อสร้างชุดปฏิบัติการสร้างการมีส่วนร่วมของสามเณรในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ตามหลักพุทธสันติวิธี
- 3) เพื่อนำเสนอผลของการมีส่วนร่วมของสามเณรวัดสารพัดในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ตามหลักพุทธสันติวิธี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) แบบภาคสนามโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและสังเกตอย่างมีส่วนร่วม ภายใต้กรอบการดำเนินการวิจัย 9 ขั้นตอน ทำการวิจัยในพื้นที่วัดสารพัด แขวงราษฎร์บูรณะ เขตราษฎร์บูรณะ กรุงเทพมหานคร ประกอบกับศึกษาเอกสาร เพื่อนำมาวิเคราะห์และให้ข้อมูลความรู้พุทธสันติวิธีเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหา เพื่อลดความขัดแย้งในครอบครัว ด้วยหลักคิดแบบอริยสัจ 4 คือ การกำหนดปัญหาการวิจัย (ทุกข์) การค้นหาสาเหตุ (สมุทัย) การกำหนด เป้าหมายในการแก้ปัญหา (นิโรธ) และการแสวงหาแนวทาง ปฏิบัติการเพื่อแก้ปัญหา (มรรค) โดยใช้การวิจัยรูปแบบวิธีดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ด้วยวงจร Plan-Action-Observation-Reflection หรือ P-A-O-R ของ Kemmis & McTaggart (1998) ได้กำหนดขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 กลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้ข้อมูลผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ที่ปรึกษาทีมสื่อออนไลน์วัดสารพัด 5 ท่าน มีเจ้าอาวาสวัดสารพัด 1 รูป ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสารพัด 3 รูป คณะก่งงานเลขาวัดสารพัด 5 รูป กลุ่มสามเณรก่อบัว 10 รูป รวมผู้ให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง จำนวน 24 รูป/คน โดยใช้เกณฑ์คัดเลือกแบบเจาะจง คือ เป็นพระสงฆ์ที่มีส่วนในการรับผิดชอบกำกับดูแลเกี่ยวกับสื่อและประชาสัมพันธ์ของวัด สำหรับสามเณร เคยผ่านโครงการสามเณรก่อบัวและมีอายุ 12 ปีขึ้นไป ทั้งพระสงฆ์และสามเณร อยู่ในสังกัดของวัดสารพัด แขวงราษฎร์บูรณะ เขตราษฎร์บูรณะ กรุงเทพมหานคร

ขั้นตอนที่ 2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกกึ่งมีโครงสร้าง การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ โดยการตรวจสอบคุณภาพในด้านของความเที่ยงตรงในเชิงเนื้อหา (Content Validity) นำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม (Index of Item Objective Congruence: IOC) โดยค่าดัชนี IOC ที่คำนวณได้แต่ละข้อต้องค่ามากกว่าหรือเท่ากับ 0.50 แสดงถึงคำถามข้อนั้นมีความสอดคล้องกับเนื้อหาในประเด็นที่ต้องการวิจัย หากคำถามข้อใดมีค่าดัชนีต่ำกว่า 0.50 คำถามข้อนั้นจะถูกตัดออกไป หรือปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ เกี่ยวกับรายละเอียดของคำถามให้มีความชัดเจนสามารถสื่อความหมายได้ง่ายจนได้ค่า IOC 0.80 ขึ้นไป และส่งเครื่องมือให้สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ได้รับรองการทำจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ เลขที่ ว.889/2567

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งมีโครงสร้าง ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มีขั้นตอนดำเนินการดังนี้

- 1) ขั้นตอนเตรียมการเก็บข้อมูลสัมภาษณ์ ผู้วิจัยนัดหมายวันเวลาที่จะสัมภาษณ์กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พร้อมส่งหนังสือขอสัมภาษณ์พร้อมคำถามที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ ให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยเตรียมอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์
- 2) ขั้นตอนการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยเริ่มด้วยการแจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุผลและขออนุญาตเครื่องบันทึกภาพและในขณะที่สัมภาษณ์ ขออนุญาตถ่ายภาพเพื่อใช้อ้างอิงในการสัมภาษณ์ รวมทั้งแจ้งให้ทราบสิทธิของผู้ให้ข้อมูลตามจริยธรรมการวิจัย โดยให้ทราบว่าข้อมูลต่าง ๆ ที่บันทึกเสียงไว้ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ หากผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ประสงค์ที่จะให้บันทึกเสียงช่วงใด ผู้วิจัยก็จะไม่บันทึกเสียงในช่วงนั้น
- 3) นำข้อมูลที่รวบรวมได้ไปทำการวิเคราะห์เพื่อนำไปสรุป เพื่อตอบผลการศึกษาวัตถุประสงค์การวิจัย
- 4) การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการนำข้อมูลเชิงปริมาณมากำหนดประเด็นคำถามแล้วนำมาออกแบบประเด็นคำถามเพื่อนำไปใช้ในการค้นหาความต้องการจำเป็น และปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการนำข้อมูลเชิงปริมาณมากำหนดประเด็นคำถามแล้วนำมาออกแบบประเด็นคำถามเพื่อนำไปใช้ในการค้นหาความต้องการจำเป็น และปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ด้วยวิเคราะห์เชิงพรรณนา(Descriptive and analytic Study) โดยการนำข้อมูลเบื้องต้นมาวิเคราะห์แยกประเภทหาข้อสรุป แล้วเก็บข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อ นำมาวิเคราะห์ขั้นสุดท้าย สำหรับการสร้างข้อสรุปต่อไป สรุปผลการวิจัยตามหลักอุปนัยวิธี ผู้วิจัยใช้แนวคิดทฤษฎีและกรอบวิจัยที่เสนอไว้ข้างต้น มาวิเคราะห์ตามหลักการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพปัญหา บริบทและปัจจัยที่ส่งเสริมการสร้างการมีส่วนร่วมของสามเณรวัดสารอดในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ ผลการวิจัยพบว่า ทักษะและความพร้อมของสามเณรขาดการสื่อสารที่ดีในการทำงานสื่อร่วมกัน ขาดทีมวิเคราะห์วางแผนสื่อ ขาดสถานที่ปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาทีมสื่อ และความกดดันในการทำงาน จึงต้องสร้างพื้นที่ในการเรียนรู้ ทักษะ ตระหนักถึงคุณค่า การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ดังที่สอนน้อง สร้างความเข้าใจ มั่นใจในการผลิตสื่อที่ดี สามเณรได้รับโอกาสในการพัฒนาดตนเองในด้านเทคโนโลยี การสื่อสาร ตลอดจนการถ่ายทอดหลักธรรมด้วยการลงมือปฏิบัติจริง และยังเป็นส่วนของการสร้างศรัทธาให้ญาติโยม ที่เหมาะสมต่อการเผยแพร่ธรรมะให้วัดสารอด การส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้

ในด้านการติดต่อและผลิตสื่อที่มีคุณภาพสูง การถ่ายภาพนิ่งและภาพมูวสูง โดยเน้นการสร้าง “พื้นที่เรียนรู้โดยการมีส่วนร่วม” เพื่อหล่อหลอมทัศนคติและส่งเสริมความภาคภูมิใจในบทบาทการเป็นผู้ผลิตสื่อธรรมะออนไลน์

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อสร้างชุดปฏิบัติการสร้างการมีส่วนร่วมของสามเณรในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ตามหลักพุทธสันติวิธี

Figure 1: An Operational Program for Engaging Novice Monks in Creating Online Dhamma Media Based on Buddhist Peaceful Means

ผลการวิจัยพบว่า เปิดโอกาสให้สามเณรได้เข้าร่วมในกิจกรรมเชิงสัญลักษณ์และเชิงปฏิบัติ มีส่วนร่วมในการออกแบบเนื้อหา และสะท้อนคุณค่าทางธรรมะในชีวิตประจำวันของตนเองได้ ทั้งยังส่งเสริมการตระหนักรู้ในบทบาทของตนในฐานะสื่อกลางแห่งธรรม จนกระทั่งนำไปสู่การมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ สามารถแสดงออกทางความคิดได้อย่างอิสระ มีบทบาทในการตัดสินใจ และดำเนินการสร้างสื่อธรรมะได้ด้วยตนเอง โดยการนำโมเดล SMCR มาประยุกต์ใช้ในการสื่อธรรมะออนไลน์ และนำหลักสาราณียธรรม ๖ เป็นหัวใจหลักธรรมสำคัญในการสร้างความสามัคคีและลดความขัดแย้งในการทำงานเป็นทีม ให้เกิดสันติภายใน การสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ ควรเน้นชุดกิจกรรมเพื่อนำเสนอผลของสื่อที่สนุกและน่าสนใจ เช่น หนังสั้น ละคร การ์ตูน และ

อนิเมชั่น มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันและหลักธรรมพื้นฐานของพระพุทธศาสนา การสร้างสื่อ และเผยแพร่ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ที่เข้าถึงได้ง่ายและรวดเร็ว เพื่อให้สื่อธรรมะสามารถดึงดูดความสนใจและสร้างประโยชน์ให้กับผู้รับสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อนำเสนอผลของการมีส่วนร่วมของสามเณรวัดสารอดในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ตามหลักพุทธสันติวิธี ผลการวิจัยพบว่า การลงพื้นที่ PAOR เพื่อนำเสนอผลของการมีส่วนร่วมของสามเณรวัดสารอดในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ตามหลักพุทธสันติวิธี แบ่งเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 : ขั้นเตรียม เปิดตัว-เปิดพื้นที่รับฟัง-สร้างความเข้าใจ-เปิดใจ ในการมีส่วนร่วมของสามเณรในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ของวัดสารอด ระยะที่ 2 : ขั้นลงมือทำ สร้างสื่อธรรมะออนไลน์ในยุคดิจิทัล และ ระยะที่ 3 : ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมสร้างสื่อของสามเณร ซึ่งทั้ง 3 ระยะมีการวางแผน การปฏิบัติการ การสังเกตและการสะท้อนการปฏิบัติการ จนได้องค์ความรู้การวิจัย คือ Pioneer Model เป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมของสามเณรวัดสารอดในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ตามหลักพุทธสันติวิธี โดยมีหลักการสำคัญ 7 ประการ คือ 1) Participation การมีส่วนร่วม 2) Innovation นวัตกรรม 3) Online Media สื่อออนไลน์ 4) Novices สามเณร 5) Enlightenment สาระธรรม 6) Engagement การมีส่วนร่วมของชุมชน 7) Religious สันติภาพศาสนา โดยมีกระบวนการสร้างสื่อตามหลักสาราณียธรรม (สามเณร คิด สื่อ สร้างสรรค์ ร่วมมือ ส่งเสริม ผลสำเร็จ)

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยครั้งนี้ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ใน เรียกว่า โมเดล PIONEER ซึ่งสะท้อนการมีส่วนร่วมของสามเณรวัดสารอดในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์อย่างสันติ โดยบูรณาการหลักสาราณียธรรม 6 เป็นแนวทางการอยู่ร่วมกันด้วยเมตตา เคารพกันด้วยความจริงใจ และร่วมมือกันอย่างกลมเกลียวในการสร้างสรรค์สื่อธรรมะแห่งพุทธสันติวิธี ตามรูปภาพที่ปรากฏ ดังนี้

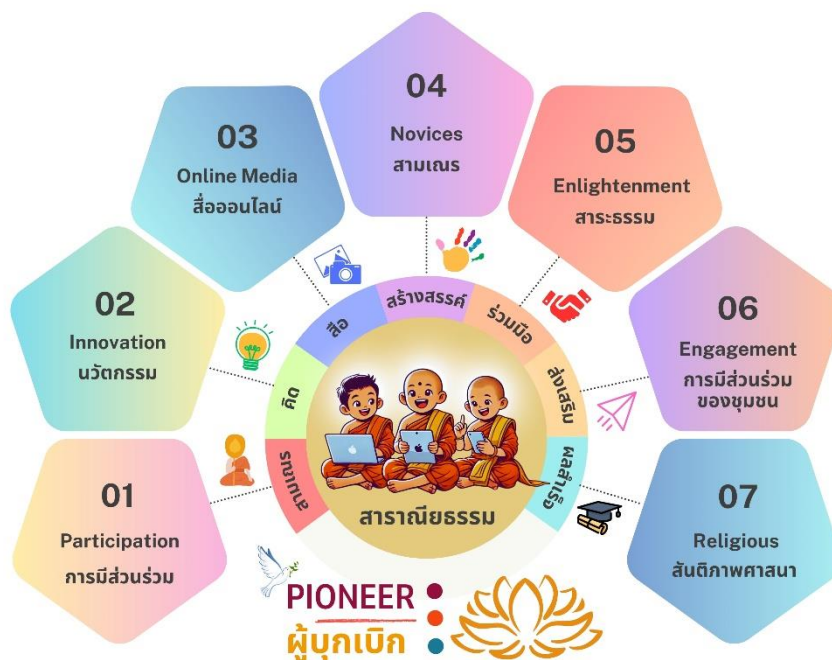

Figure 2: PIONEER Model (Initiate and Lead Dharma Media in a New Direction)

1) Participation การมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่สามเณร วัดสารอด เข้ามามีบทบาทในกิจกรรมหรือการดำเนินงานต่าง ๆ อย่างมีส่วนร่วมรับรู้ รับผิดชอบ และร่วมตัดสินใจ ในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ โดยอาศัยหลักพุทธสันติวิธีเป็นแนวทางสำคัญ และการมีส่วนร่วมนี้ ก็ไม่ได้ จำกัดเพียงแค่การรับฟังหรือปฏิบัติตามคำสั่งเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การใช้ความคิด สร้างสรรค์ และการร่วมมือกันในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผน การผลิตเนื้อหาไปจนถึงการเผยแพร่สื่อ ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมของสามเณรวัดสารอด ในบริบทของวัดสารอด ยังสะท้อนถึงการพัฒนาศักยภาพของสามเณร ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคใหม่ โดยคำนึงถึงหลักเมตตา กรุณา และ ปัญญา ในการสื่อสาร เพื่อการ สร้างสรรค์สื่อที่ดี

2) Innovation นวัตกรรม (ในการสื่อสารธรรมะออนไลน์) หมายถึง แนวทางหรือวิธีการใหม่ ๆ ที่ สามเณรวัดสารอดนั้น นำมาใช้ในการเผยแผ่หลักธรรมผ่านสื่อในยุคใหม่ อย่างสร้างสรรค์และเป็นกรอบ โดย ผสมผสานเทคโนโลยีกับหลักพุทธสันติวิธี เพื่อให้การสื่อสารธรรมะเข้าถึงผู้คนได้ง่ายขึ้น สอดคล้อง กับหลัก บริบทของสังคมในยุคปัจจุบัน และ นวัตกรรม นี้อาจอยู่ในรูปแบบของเนื้อหาที่มีความร่วมสมัย วิธีการนำเสนอ ที่ดึงดูดใจ หรือแพลตฟอร์ม ที่สามารถสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้รับสาร ซึ่งทั้งหมดนี้ จะมุ่งเน้นการสื่อสารที่ ประกอบด้วยเมตตา ปัญญา และการสร้างความเข้าใจอันดีร่วมกันในสังคม

3) Online Media สื่อออนไลน์ หมายถึง ช่องทางหรือแพลตฟอร์มดิจิทัลที่สามเณรวัดสารอดใช้ ในการเผยแผ่ธรรมะสู่สาธารณะ โดยอาศัยเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตเป็นสื่อกลางในการสื่อสาร หลักพุทธสันติวิธี ถูกนำมาประยุกต์ใช้เพื่อให้เนื้อหามีความสงบ สร้างสรรค์ และส่งเสริมปัญญาแก่ผู้รับสาร สื่อเหล่านี้อาจอยู่ใน รูปแบบของวิดีโอ ธรรมบรรยาย บทความออนไลน์ หรือโซเชียลมีเดีย ที่ช่วยให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนา เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้กว้างขวางและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

4) Novices สามเณร หมายถึง ผู้ที่เข้าสู่ร่มกาสาวพัสตร์ในพระพุทธศาสนาเพื่อศึกษาธรรมและ ฝึกปฏิบัติในวิถีแห่งสมณะ สามเณรวัดสารอดมีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อออนไลน์ โดยใช้หลัก พุทธสันติวิธีเป็นแนวทางในการสื่อสารและสร้างสรรค์เนื้อหาให้เกิดประโยชน์แก่สังคม การมีส่วนร่วมของ สามเณรในกระบวนการผลิตสื่อธรรมะออนไลน์ช่วยส่งเสริมให้พวกเขาพัฒนาทักษะด้านการสื่อสาร เรียนรู้ การใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ และนำหลักธรรมมาเผยแพร้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย

5) Enlightenment การตรัสรู้ (สื่อถึงสาระธรรม) หมายถึง การนำเสนอหลักธรรมคำสอนของ พระพุทธศาสนาอย่างชัดเจนและเข้าใจง่ายผ่านสื่อออนไลน์ที่สามเณรวัดสารอดมีส่วนร่วมสร้างขึ้น โดยยึดหลัก พุทธสันติวิธีเป็นแนวทางในการเผยแผ่ เพื่อให้เนื้อหามีความลุ่มลึก สร้างสรรค์ และเกิดประโยชน์ต่อผู้รับสาร การสื่อสารธรรมะในลักษณะนี้มุ่งเน้นความถูกต้องของเนื้อหา ความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย และการใช้ ภาษาที่เข้าถึงง่าย เพื่อให้ธรรมะเป็นสิ่งที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและส่งเสริมสังคมที่สงบสุข

6) Engagement การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การที่บุคคลหรือกลุ่มคนในชุมชนรอบวัดสารอด เข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนและร่วมมือกับสามเณรในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ตามหลักพุทธสันติวิธี ไม่ว่าจะเป็นการให้ข้อเสนอแนะ การร่วมผลิตและเผยแพร่สื่อ หรือการเป็นผู้รับสารที่ช่วยขยายผลของธรรมะ ไปสู่สังคมวงกว้าง การมีส่วนร่วมนี้ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับทั้งสามเณรและชุมชนในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา ส่งเสริมความเข้าใจอันดี และสร้างสรรค์สังคมที่สงบสุขผ่านการสื่อสารธรรมะอย่างมีเมตตา และปัญญา

7) Religious สันติภาพทางศาสนา หมายถึง สภาวะของความสงบสุขที่เกิดจากการนำหลักคำสอน ทางศาสนามาประยุกต์ใช้ในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ โดยเฉพาะในบริบทของสามเณรวัดสารอด การสร้างสื่อ ธรรมะออนไลน์ตามหลักพุทธสันติวิธีเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการส่งเสริมสันติภาพทางศาสนา

ผ่านการสื่อสารที่เน้นเมตตา กรุณา และปัญญา เพื่อให้ผู้รับสารเกิดความเข้าใจที่ถูกต้องในหลักธรรม เกิดความเคารพซึ่งกันและกัน และสามารถนำธรรมะไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อสร้างสังคมที่สงบสุขและปราศจากความขัดแย้ง

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า วัดสารอด มีความพยายามในการปรับตัวเข้าสู่ยุคสื่อออนไลน์ในปัจจุบัน แต่ยังเผชิญกับข้อจำกัดที่สำคัญหลายประการ โดยเฉพาะด้านต่อไปนี้ เช่น ด้านขาดความรู้ และทักษะด้านเทคโนโลยีออนไลน์ของพระสงฆ์และสามเณร ซึ่งส่งผลให้การผลิตสื่อธรรมะนั้น ไม่สามารถเข้าถึงกลุ่มญาติโยม หรือเยาวชนได้อย่างเต็มที่ ถึงแม้ว่ากลุ่มสามเณรก่อบัวจะมีความสนใจและความตั้งใจในการมีส่วนร่วมก็ตาม แต่ก็ยังขาดพื้นที่ในการเรียนรู้และขาดระบบที่ชัดเจนในการส่งเสริมบทบาทของตนในกระบวนการผลิตสื่อธรรมะ ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่า สื่อธรรมะออนไลน์ ในวัดแต่พื้นที่ รวมถึงสื่อในวัดสารอด ยังขาดการวางแผนงานสื่อที่เป็นระบบ ระเบียบ และขาดการสนับสนุนจากกลุ่มภายนอกที่เห็นสมควร จึงส่งผลให้การดำเนินงานผลิตสื่อไม่ต่อเนื่องและไม่สามารถจุดประกายให้เกิดการมีส่วนร่วมที่แท้จริงจากกลุ่มสามเณรก่อบัวได้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Samanera Witthaya Pansawat (2023) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการสื่อสารบนสื่อออนไลน์เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยพุทธสันติวิธีของวัดสารอด พบว่า ปัญหาการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ของวัดสารอด เรื่อง การได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณ ด้านอุปกรณ์สื่อ และด้านการมีทีมงานที่รับผิดชอบอย่างชัดเจน เพื่อการพัฒนาสื่อออนไลน์ของวัดสารอด ควรได้รับการส่งเสริมการสนับสนุนให้กับกลุ่มสามเณรรอบด้าน ให้มีความรู้ ทักษะ สื่อสาร เพื่อให้เกิดการเสริมสร้างคุณงามและความดี ความรู้ตื่น และเบิกบาน มีสติ ขันติ สันติ เป็นหลักการทำงานมีวิริยะในการทำงานด้วยการเข้าถึงเข้าใจง่าย ๆ

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของสามเณรก่อบัววัดสารอด อยู่ภายใต้ชุดปฏิบัติการตามวงจร PAOR มีความชัดเจนและเป็นระบบ โดยเน้นให้สามเณรก่อบัววัดสารอด มีบทบาททั้งในด้านความคิด ด้านการวางแผน ด้านการปฏิบัติจริง และด้านการสะท้อนผล ซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง สามเณรก่อบัว ยังสามารถพัฒนาและถ่ายทอดทักษะการผลิตสื่อธรรมะออนไลน์ตามหลักพุทธสันติวิธีได้อย่างเหมาะสมและสร้างสรรค์ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะการออกแบบชุดปฏิบัติการ ที่ยึดหลักสาราณียธรรม 6 ซึ่งเป็นส่วนช่วยสร้างบรรยากาศการเรียนรู้แบบมีเมตตา เอื้อเฟื้อและความเคารพซึ่งกันและกัน อีกทั้งมีการกำกับโดยกลุ่มที่วิจัยและกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ที่ทำหน้าที่เสมือนพี่เลี้ยง ทำให้สามเณรก่อบัว เกิดมั่นใจ เกิดแรงจูงใจและเกิดการรับรู้ถึงคุณค่าของตนในกระบวนการผลิตสื่อ ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่า การวางแผนการทำสื่อธรรมะที่ถูกออกแบบอย่างเป็นระบบ เป็นระเบียบ และมีการผสมผสานแนวคิดด้านพุทธจิตวิทยาและพุทธสันติวิธีเข้าร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำหลักสาราณียธรรม มาใช้เพื่อการสร้างสันติสุข สอดคล้องกับงานวิจัยของ Supiyaphun et al. (2021) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง “กระบวนการพัฒนาเยาวชนสร้างสื่อสันติสุขในสังคมออนไลน์” และเสนอว่า การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ ร่วมกับการมีพื้นที่ให้เยาวชนได้ลงมือสร้างสื่ออย่างจริงจัง จะช่วยพัฒนา “ทักษะการสื่อสารเชิงสันติ” และส่งเสริม “จิตสำนึกเชิงบวก” ให้เกิดขึ้นจากภายในเยาวชนได้อย่างแท้จริง โดยเฉพาะการเน้นให้เกิดความเข้าใจในความแตกต่าง การสื่อสารอย่างเห็นอกเห็นใจ และการทำงานร่วมกันผ่านทีมเวิร์ก และสอดคล้องกับความคิดเห็นของ Phramaha Tavee Mahapunyo et al. (2018) กล่าวว่า การใช้ชีวิตในสังคมออนไลน์ตามหลักพุทธวิธี โดยเน้นว่า “การเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงเริ่มต้นจากภายในตนเอง” หากสามารถหล่อหลอมให้บุคคลเกิด “สันติภายใน” แล้ว ก็จะสามารถนำพาสันตินั้นออกสู่สังคมได้ ซึ่งสะท้อนแนวคิดของการใช้หลักพุทธสันติวิธี

มาเป็นฐานคิดในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของสามเณรให้เกิดขึ้นได้อย่างกลมกลืนการใช้หลักสาราณียธรรม 6 เป็นกรอบเนื้อหาการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์สำหรับสามเณรวัดสารอด และยังสอดคล้องกับความคิดเห็นของ Samanera Witthaya Pansawat (2023) กล่าวว่า ในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันนั้น ช่วยให้สามเณรก่อตัว สามารถร่วมกันสร้างความเข้าใจระหว่างกัน เคารพความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และส่งเสริมให้เกิดการทำงานร่วมกันอย่างมีเมตตา ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมที่แท้จริง โดยเฉพาะข้อธรรมที่ว่า “เมตตาทายกรรม เมตตาวิจิตรกรรม เมตตาโมกขกรรม” ล้วนเป็นพฤติกรรมที่ปรากฏอย่างชัดเจนในกิจกรรมของสามเณรก่อตัวซึ่งแสดงออกผ่านการพูดจาด้วยถ้อยคำที่อ่อนโยน การให้ความช่วยเหลือกันขณะฝึกผลิตสื่อ และการให้กำลังใจกันในช่วงที่ประสบอุปสรรค ซึ่งล้วนแต่สะท้อนถึงการใช้พุทธสันติวิธีในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมได้อย่างเป็นรูปธรรม

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การมีส่วนร่วมของกลุ่มสามเณรก่อตัว วัดสารอด มีความก้าวหน้าและพัฒนาสื่อธรรมะออกมาอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งในด้านความคิดด้านสร้างสรรค์ ด้านลงมือปฏิบัติงานจริง รวมทั้งด้านการประยุกต์ใช้หลักธรรมเข้าสู่การสร้างผลิตสื่อธรรมะ โดยเฉพาะการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ในหัวข้อ “สายธารธรรมหลวงพ่อรอด” เป็นการนำเสนอและถ่ายทอดต่อผู้ชม เช่น คณะสงฆ์วัดสารอด และกลุ่มสามเณรก่อตัว ฯลฯ แต่การนำเสนอสื่อธรรมะก็ที่ไม่เพียงเน้นการถ่ายทอดเนื้อหาธรรมะเท่านั้น แต่ยังสะท้อนความศรัทธาและความเคารพต่อพระพุทธรูปศาสนาผ่านมุมมองของแต่ละบุคคลที่ได้รับชม สื่อธรรมะที่เกิดจากการสร้างด้วยมือของกลุ่มสามเณรก่อตัว ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่า การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ ที่ไม่ได้เน้นเพียงแค่ด้านเทคนิคการผลิตสื่อเท่านั้น แต่ยังให้สามเณรสร้างจุดสำคัญต่อการปลูกฝังคุณธรรม และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ด้วยหลักสาราณียธรรมที่แทรกอยู่ในทุกกิจกรรม อาทิ การให้ความเคารพซึ่งกันและกัน การพูดอย่างมีเมตตา การช่วยเหลือกันในการทำงานและการแบ่งปันความรู้ในกลุ่มสามเณรซึ่งแสดงให้เห็นถึง “กระบวนการมีส่วนร่วมเชิงคุณธรรม” ที่มีใช้เพียงการมีบทบาทหน้าที่ในงานที่สามเณรทำเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการพัฒนา “ความเป็นมนุษย์ที่ดี” ควบคู่กันไปด้วย สอดคล้องกับความคิดเห็นของ Saibut (2021) กล่าวว่า ด้วยหลักการและเหตุผลดังกล่าว วัดสารอด จึงจำเป็นต้องพัฒนาการสื่อสารธรรมะผ่าน ช่องทางออนไลน์ให้มีความเป็นระบบ มีโครงสร้างชัดเจน และการให้พื้นที่การเรียนรู้ของสามเณรในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสื่อออนไลน์ของวัด โดยนำหลักพุทธสันติวิธีมาใช้ในการสร้างแนวทางการมีส่วนร่วมของสามเณร ได้แก่ หลักสาราณียธรรม หมายถึง “ธรรมที่ควรระลึกถึงกันและกัน” และยังสอดคล้องกับความคิดเห็นของ Phramahasuriya Maddavo (Matham) (2021) ที่กล่าวว่า แนวทางการปฏิบัติที่ช่วยเสริมสร้างความสามัคคีและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคล โดยเป็นการส่งเสริมให้เกิดความรัก ความเคารพ ความเห็นอกเห็นใจกันในสังคมชาวพุทธ หลักการนี้มีรากฐานมาจากแนวคิดที่ว่าความกลมเกลียวในกลุ่มคนจะนำไปสู่ความสงบสุข การพัฒนาความสัมพันธ์อันดี และ การทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ หลักสาราณียธรรมประกอบไปด้วยแนวทางปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง กับการพูดการกระทำ และความคิดที่เอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน การสร้างความรู้สึกรักเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และความเข้าใจกันทำให้เกิดการอยู่ร่วมกันในชุมชนได้อย่างสงบและเรียบร้อย

สรุป

วัดสารอด เป็นศูนย์กลางที่สำคัญในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสามเณรในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ตามหลักพุทธสันติวิธี โดยมีการนำหลักสาราณียธรรม มาใช้เป็นแนวทางในการสร้างกระบวนการทำงานร่วมกัน ซึ่งกลุ่มสามเณรก่อตัว มีบทบาทสำคัญในการคิดเนื้อหา สร้างสรรค์สื่อ และทำงานร่วมกันเป็นทีม เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่มีน่าประทับใจและมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การดำเนินงานยังได้รับความร่วมมือจาก

เครือข่ายบ้าน วัด และโรงเรียน (BOVORN) ซึ่งช่วยเสริมสร้างการมีส่วนร่วมจากชุมชน สภาพปัญหา อุปสรรค ในการพัฒนาสื่อธรรมะออนไลน์โดยการมีส่วนร่วมของสามเณร พบว่า กลุ่มสามเณรก่อบัววัดสารอด เผชิญกับ ปัญหาหลายด้าน เช่น ทักษะและความพร้อมของสามเณร ขาดการสื่อสารที่ดีในการทำงานสื่อร่วมกัน ขาดทีม วิเคราะห์วางแผนสื่อ ขาดสถานที่ปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาทีมสื่อ และความกดดันในการทำงาน เกิดขึ้นจาก การถูกควบคุมและคำวิพากษ์วิจารณ์ของผู้ใหญ่ ส่งผลต่อความมั่นใจในการสร้างสื่อสามเณร การแก้ไขปัญหาจึง ต้องเริ่มจากการสร้างพื้นที่การเรียนรู้ ทักษะ เพื่อสร้างการตระหนักถึงคุณค่า ให้กับสามเณร และการสื่อสาร แบบมีส่วนร่วม ดังที่สอนน้อง เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจและความมั่นใจร่วมกันในการทำงาน รวมถึงการ แนวทางการพัฒนาทักษะการผลิตสื่อธรรมะที่ดี โอกาสในการพัฒนาสื่อธรรมะออนไลน์ของวัดสารอดโดยการมี ส่วนร่วมของสามเณร ทั้งในเชิงบวกและความท้าทาย สามเณรได้รับโอกาสในการพัฒนาตนเอง ในด้าน เทคโนโลยี การสื่อสาร ตลอดจนการถ่ายทอดหลักธรรมด้วยการลงมือปฏิบัติจริง และยังเป็นส่วนของการสร้าง ศรัทธาให้ญาติโยม ที่เหมาะสมต่อการเผยแผ่ธรรมะให้วัดสารอด ดังนั้น การพัฒนาทักษะ การสนับสนุนด้าน อุปกรณ์ และการส่งเสริมบทบาทของสามเณรจึงเป็นสิ่งสำคัญเพื่อให้การสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ที่มี ประสิทธิภาพมากขึ้น ความต้องการของสามเณรในการมีส่วนร่วมสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ของวัดสารอด การ ทำสื่อที่มีประสิทธิภาพและสามารถตอบโจทย์ผู้ชมได้อย่างภาคภูมิใจ สามเณรต้องการเป็นตัวแทนของกลุ่มและ เป็นผู้บุกเบิกในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะด้าน การติดต่อและการผลิตสื่อที่มีคุณภาพสูง เพื่อให้สามารถดึงดูดผู้ชมได้มากขึ้น และยังต้องการให้สื่อที่สร้าง ขึ้นมานั้น สามารถสะท้อนความสามารถส่วนบุคคลได้ และเป็นช่องทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แก่ ญาติโยม ตลอดจนมีความสนใจในการถ่ายภาพ ทั้งภาพนิ่งและภาพมุมสูง เพื่อเพิ่มความน่าสนใจให้กับเนื้อหา สื่อที่น่าสนใจ ดังนั้น การส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้ในด้านนี้ จึงสำคัญต่อการสร้างการมีส่วนร่วมของ สามเณรในกระบวนการผลิตสื่อธรรมะออนไลน์ แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของสามเณรในการสร้างสื่อ ธรรมะออนไลน์ของวัดสารอด พบว่า จะเป็นการเน้นการสร้าง “พื้นที่เรียนรู้โดยการมีส่วนร่วม” เป็นการเอื้อ ต่อการฝึกฝนทักษะทั้งด้านเทคนิคและเน้นหลักธรรมอย่างต่อเนื่อง ภายใต้บรรยากาศที่สร้างความเข้าใจ สร้าง ความเป็นมิตร และตระหนักถึงคุณค่าที่แท้จริง โดยเปิดโอกาสให้กลุ่มสามเณรก่อบัว ได้มีการลองผิดลองถูก วางแผน ตัดสินใจ และแก้ปัญหาอย่างมีส่วนร่วม พร้อมทั้งได้รับการบ่มเพาะจากพี่เลี้ยง และอาจมีการ สนับสนุนจากทีมงานและผู้หน้าที่มีวิสัยทัศน์ เพื่อหล่อหลอมทัศนคติและส่งเสริมความภาคภูมิใจในบทบาทการ เป็นผู้ผลิตสื่อธรรมะที่ร่วมสมัยสืบไป

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสามเณรวัดสารอดในการสร้าง สื่อธรรมะออนไลน์ ยังต้องพบกับข้อจำกัดในหลาย ๆ ด้าน ทั้งในเรื่องของทักษะการสร้างสื่อ ความมั่นใจในการ ผลิตสื่อ พื้นที่ในการเรียนรู้ และการได้รับการสนับสนุนที่ยังไม่เป็นรูปธรรม ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควร ต้องนำไปใช้ดำเนินการ ดังนี้ 1. วัด 2. สถาบันการศึกษา และ 3. องค์กรทางด้านพระพุทธศาสนา ควรต้องนำ ผลการวิจัยไปใช้ในการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้โดยรวมสำหรับกลุ่มสามเณร เพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ ที่เอื้อต่อการพัฒนาทักษะการผลิตสื่อธรรมะอย่างมีประสิทธิภาพ ควบคู่กับการสร้างบรรยากาศแบบส่วนร่วม สร้างความเข้าใจ และสร้างการทำงานร่วมกันเป็นทีม เพื่อให้กลุ่มสามเณรเหล่านั้น สามารถเติบโตเป็นผู้นำ เยาวชนด้านการเผยแผ่ธรรมะในโลกออนไลน์ได้อย่างยั่งยืน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การสร้างชุดปฏิบัติการ แบบ PAOR ร่วมกับการนำหลักสาราณียธรรม มาใช้เพื่อการวิจัย จะเป็นการช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสามเณรในการผลิตสื่อธรรมะออนไลน์ตามหลักพุทธสันติวิธี ที่มีความชัดเจนและเป็นระบบ โดยเน้นให้กลุ่มสามเณร ได้มีบทบาทในทุก ๆ ขั้นตอน อาจจะด้านความคิด ด้านการวางแผน ด้านการลงมือปฏิบัติ และด้านการสะท้อนผล ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการ ดังนี้ 1. สถาบันพระพุทธศาสนา 2. หน่วยงานด้านการศึกษา และ 3. ช่องทางการเผยแพร่ธรรมะ ควรต้องนำแนวคิดการสร้างชุดปฏิบัติการนี้ไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสารของกลุ่มสามเณร เสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และส่งเสริมการผลิตสื่อธรรมะในรูปแบบที่ทันสมัย โดยเน้นสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นมิตร มีเมตตา และเคารพซึ่งกันและกัน ซึ่งจะช่วยปลูกฝังจิตสำนึกกับกลุ่มสามเณรด้านศีลธรรมควบคู่ไปพร้อมกับการพัฒนาทักษะอย่างเป็นระบบ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การมีส่วนร่วมของสามเณรวัดสารอดในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ตามหลักพุทธสันติวิธี ส่งผลให้เกิดพัฒนาการทั้งด้านทักษะ ความคิดสร้างสรรค์ และจริยธรรม สามเณรสามารถแสดงออกทางความคิด ถ่ายทอดธรรมะอย่างมีความหมาย และเกิดความภาคภูมิใจในบทบาทของตนในฐานะเยาวชนผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรต้องนำไปใช้ดำเนินการ ดังนี้ 1. วัด 2. สถาบันการศึกษา และ 3. หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องกับสื่อและเยาวชน ควรต้องส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของสามเณรในการผลิตสื่อธรรมะอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านการจัดสรรทรัพยากร อุปกรณ์ และพื้นที่การเรียนรู้ที่ปลอดภัย เพื่อให้สามเณรได้พัฒนาอย่างรอบด้าน พร้อมทั้งส่งต่อแรงบันดาลใจไปสู่กลุ่มเยาวชนรุ่นใหม่ในการร่วมขับเคลื่อนพระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัลอย่างมั่นคงและมีจริยธรรม

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาทักษะการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ของสามเณรรุ่นใหม่ในระดับเครือข่ายวัดหรือระดับภูมิภาค โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและใช้หลักพุทธสันติวิธีเป็นฐานคิด

2.2 เพื่อวิจัยกระบวนการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และจิตสำนึกสาธารณะของสามเณรผ่านกิจกรรมการผลิตสื่อธรรมะออนไลน์ เพื่อศึกษาผลกระทบทั้งด้านพฤติกรรม ทศนคติ และความเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ

2.3 เพื่อส่งเสริมให้กลุ่มสามเณรรุ่นใหม่ ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ในทุกด้าน ทั้งในด้านทรัพยากร อุปกรณ์ ตลอดจนเปิดโอกาสให้กลุ่มสามเณรมีแนวโน้มสร้างแรงบันดาลใจในการสร้างสื่อธรรมะออนไลน์ ด้วยการใช้หลักพุทธสันติวิธี

References

- Katewongsa, K., & Chuanwan, S. (2022). Who Are Who in Social Network? The Diversity of Characteristics and Behaviors. *The National Conference on Population and Society "Population and Social Diversity in Thailand 2015" on March 15, 2022* (pp. 15-28). Bangkok: Institute for Population and Social Research, Mahidol University.
- Phramaha Choochat Chirasuddho. (2022). The Integration of Communication for Buddhism Propagation of Monks Through Social Media in Thai Society. *Journal of MCU Palisueksabuddhaghosa Review*, 8(1), 211-224.

- Phramaha Tavee Mahapunyo, Phramaha Somjet Samacari, & Pinyarak, K. (2018). The Ways of Life in Social Media According to Buddhist Approach. *MBU Education Journal*, 6(2), 346-356.
- Phramaha Suriya Maddavo (Matham). (2021). *Sārāṇīyadhamma Application for Organizational Commitment Promotion of Nakronratchasima Municipality Personnel*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Rueangyot, Ch. (2020). *Social Media Literacy among the Elderly*. (Master's Thesis). Thammasat University. Pathum Thani.
- Saibut, E. (2021). Guidelines for Applying Saraniyadhamma Principles in the Administration of Local Administrative Organizations. *Journal of Academic Research and Innovation in Social Science Review*, 1(2), 5-17.
- Samanera Witthaya Pansawat. (2023). *The Online Communication Platform of Sarod Temple for Promoting Buddhism by Buddhist Peaceful Means*. (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Supiyaphun, B., Wattanapradithan, Kh., & Phra Theppavaramethi. (2021). The Process of Youth Development for Creating Peaceful Media in Online Society. *Journal of MCU Peace Studies*, 9(1), 304-318.
- Tancharoen, K. (2020). *Social Network Usage Behavior and Presentation Style of Tourist Information on Decisions to Travel in Thailand by Following Unseen Tour Thailand Fan Page*. (Master's Thesis). Srinakharinwirot University. Bangkok.